

ХҮНИЙ УХАМСАР БА УХАМСАРГҮЙ ОЮУН УХААН

Роломсүрэнгийн Оюунбадам

Монгол Улсын Гавьяат хуульч Шихихутуг дээд
сургуулийн багш, хуульч, докторант

Нэрт сэтгэл судлаач З.Фрейд “Хүнийг дан ганц ухамсар биш ухамсаргүй оюун ухаан удирддаг юм биш үү гэсэн санааг анх гаргаж тавьсан байдаг¹. Хүн бүрт сэтгэлийн хөөрөл, саатал, жаргал, зовлон, хайр, уйтгар, гуниг, уур, бухимдал ээлжлэн тохиолддог. Эдгээрийн дотор сэтгэлийн хүнд цохилт хүний сэтгэл зүйгээс амархан арилдаггүйг мэдэхгүй хүн үгүй бизээ. Сэтгэлийн хүнд цохилт нь хүний ухамсарлуу шахагдан ороод тэндээсээ сэтгэцэд идэвхитэй нөлөөлдөг. Ухамсартай үйлдэл энгийнээс нарийн хүртэл явагддаг. Тухайлбал жирийн нөхцөлд намайг хүн харж байгаа, ингэхгүй бол болохгүй, хүмүүс намайг дүгнэж байгаа гэх мэтээр ухамсартаа захирагдан жинхэнэ дүр төрхөө нууж байдаг. Үүнийг хүний жинхэнэ ба “хуурамч дүр төрх” гэж нэрлэдэг.

Тэгвэл ухамсаргүй үйлдэл нь хүний мөн чанарт байдаг бөгөөд хүнийг байдгаараа, чөлөөтэй, дураараа байлгахад чиглэгдэнэ. Хүний муу муухай үйлдэлд хүрээлэн буй орчин, нийгэм нөлөөлөх боловч хүний төрөлхийн мөн чанарт оршиж байдаг байна. Ёс зүй, ёс суртахуун лекцэнд хүний зан аашыг заяамал ба олдмол гэж хоёр ангилсан байдаг². Энэ дэлхий дээр хүн өөртэй нь хамт төрсөн заяамал зан, ааш уур уцаар хэр хэмжээнээсээ хэтэрвэл ямар үр дагавар бий болдгийг энэ сэдвээр харуулахыг зорьлоо.

Доктор Г.Бат-Отгон хүний оюун ухааныг хүн сэрэхүй, араатан амьтны сэрэл мэдэрхүйг араатан сэрхүй гэж томъёолсон³ нь сэтгэл судлаач З.Фрейдын дэвшүүлсэн санаатай үндсэндээ ижил байна. Араатан амьтан догшин ууртай. Мал гэдэг амьтан бас ууртай.

✓ Тугалаа голсон үнээ.

✓ Ишгээ хаясан ямаа гэхчилэн

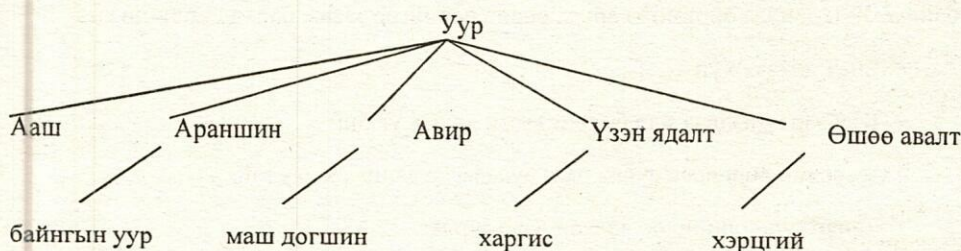
Амьд амьтан төдийгүй байгаль, дэлхий хүний таагүй үйлдлээс болж ууралдаг гэж үздэг. Усыг сайн сайхан юм бодож уух, усандаа залбирч уувал хүний биед тустай өнгө нь тунгалаг байдаг. Хараал хэлж муу муухай юм бодоод хархад усны өнгө булингартаж бараан өнгөтэй болдог гэсэн эрдэмтэдийн нээлтийг сонсож байв. Араатны уур ямар ч ухамсаргүй ямар ч хяналтгүй уур учраас араатан сэрэхүйдээ тохирсон уур гэж ойлгож болно. Хүн бол оюун ухаантай хүн сэрэхүйтэй амьтан. Уурлах уцаарлах гэдэг нь өнөөдрийн монголчуудын улаан хоолойн дээр нь бэлэн байдаг болжээ гэвэл маргах хүн гарахгүй байх.

^{1,2} Сэтгэл зүйч Б.Ууганцэцэг, Б.Золзаяа, Х.Хандсүрэн Харилцааны ёс зүй ба стресс менежмент 2007 он 4; 38 тал

³ Доктор Т.Бат-Отгон. Хатан ухаан цуврал лекц, 2012 он

Уур гэж юу юм бэ? Хүний уур хэрхэн үүсдэг вэ? Цайны уур, бороо шүүдрийн уур зэрэг нь хөнгөн чанартай тул хөөрөөр замхраад алга болно. Хүний уурыг зарим судлаачид хөнгөн зангын илрэл гэж үздэг. Юм болгонд уурлаад байвал **ааш** болно. Өөрөөр хэлбэл байнга уурлаж байдаг хүнийг ааштай хүн гэж хэлдэг. Ааш нь цаашдаа хүндрээд **араншин** болно. Араншин томроод **авир** болно. Авир маш догшин байна. Авир хүндрээд **үзэн ядалт** болно. Үзэн ядалт нь хүндрээд **өшөө авалт** болно. Жишээ нь “хутгалаад алчих юмсан гээд бодоод яваад байсан. Тэр нь маш таагүй үед биелдэг тухай бичигч миний бие олон жишээ хэлэж чадна.” Үзэн ядалт тэр хүнийг дотроос нь зоригжуулж өгдөг хамгийн адгийн уур юм.

Эрдэмтэн судлаачдын томъёололоор хүн араатан сэрэхүйтэй амьтан тэр нь хэдийд яаж илрэх вэ? Согтуу хүн араатан шиг авир гаргадаг нь олонтаа тааралдаж байдаг.

Архи хэмээх хортой ундаа хүний оюун ухааныг (ухамсарыг) дарангуйлаад хүний далд байдаг араатан шинжийг нь гаргаад ирдэг гэж тайлбарлажээ. Хүн уураа барих жолоодох нь ухаантай байх гол шинж юм. Ухаантай байх нь хүн сэрэхүй, араатан сэрэхүй хоёрыг яаж тэнцүүлэхээс хамаарч байна. Хүн сэрэхүйгээ нэмээд араатан сэрэхүйгээ хасаад байвал уураа барьж чадна. Сэтгэлийн хөөрөл саатлыг тархи оюунаар удирдаж, ухаанаар шүүх ёстой

Өмнөх схемийг дахиад нэг харъя. Араатан болон мал амьтан ууралдаг догшин авирладаг. Гэвч тэдэнд үзэн ядалт, өшөө авах шинж чанар байхгүй. Үзэн ядах, өшөө авах шинж чанар зөвхөн хүнд байдаг. Энэ чанараараа амьд амьтны уурын хамгийн адаг нь хүний уур юм. Хүн уураа барьж чадвал энгийн уурыг үзэн ядалт өшөө авалтад хүргэхгүй байж болно. “Үг” гэдэг ид шидтэй хэл, ярианы хэрэглүүр хүнээс хүнд, бодолоос бодолд, тархинаас тархинд, сэтгэлээс сэтгэлд нүүж явдаг. Монголчууд

- ✓ хүний сэтгэл эмзэг шүү
- ✓ хэлэх үгээ цэнээрэй гэж дуундаа хүртэл оруулсан нь бий.

Ухаантай хүн гэдгийг цөөн үгээр хэлбэл хүн дандаа бусдаас сурах биш харин өөрөөсөө суралцах хэрэгтэй. Хүн болгон ухаантай байж чаддаггүй. Хүн босоо оршихын

мөн чанар нь ухаан юм. Ухааны мөн чанарыг олж харахгүйгээр биеээ засна гэж байхгүй. Ёс суртахуун, зан заншил гэж юу юу вэ?

Өнөөдөр ёс зүйг ажилтны хуульчийн, оюутны, сурагчийн гэх мэтчилэн дүрэм журмаар зохицуулж байна. Гэвч хичнээн сайн дүрэм, журам боловсруулж мөрдлөг болгосон ч олигтой үр дүнд хүрэхгүй байна. Монгол хүний ёс суртахуун улам бүр доройтсоор байгааг та бид харж байна. Хуульчид ёс зүйтэй байх ёстой гэдгийг хамгийн ихээр ярьдаг бас ёс зүйн талаар сайн мэддэг гэж боддог. Зарим хүн чамд ямарч ёс зүй алга би бол ёс зүйтэй хүн гэж ярьж байгаа нь сонсогдож байдаг. Ёс заншил, ёс суртахуун бол хүний биеэ авч явах хэм хэмжээ бөгөөд нийгэм, хамт олны дунд тогтсон зан үйл, ёс журамыг харгалзахыг шаарддаг. Энэ шаардлага нь тухайн хүний мөн чанартай байнга зөрчилдөж байдаг. Хүн дандаа өөртэйгээ ярьж, өөрөө өөрийгөө засаж байхад оршино.

✓ Биеэ мэдвэл хүн

✓ Бэлчээрээ мэдвэл мал болдог гэсэн ардын үг бий.

Хүн зөвхөн өөрөөсөө сурах биш бусдаас суралцах хэрэгтэй.

✓ Тэнэг хүн өөрийнхөө алдаан дээр сурдаг

✓ Ухаантай хүн бусдын алдаанаас суралцдаг гэсэн үг ч байдаг.

Мэдвэл зохихоо мэдээд, биеэ засаад ирэхээр хүн мэдрэмжтэй болдог. Хуульч хүний эзэмшвэл зохих гол ур чадвар бол мэдрэмж юм. Дотроосоо гэгээрээд ирэхээр хүн уураа барьдаг болно. Зөв зантай, зөв санаатй, зөв харьцаатай, зөв аж төрөх нь ухаантай хүний шинж мөн.